

Helyesírással kapcsolatos attitűdök vizsgálata Veszprémben és Várpalotán

Jelige: Sába

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
A magyar helyesírásról	5
A szociolingvisztika és az attitűd fogalma	10
A helyesírás-oktatásról napjainkban	11
A várpalotai próbagyűjtés eredményei	13
A veszprémi gyűjtés eredményei	20
Magyar szakos hallgatók körében végzett gyűjtés	27
Összegzés	29
Szakirodalmi jegyzék	32
Mellékletek	34
1. számú melléklet: Kérdőív	34
2. számú melléklet: A kérdőívben szereplő adatok táblázatos feldolgozása	39

Bevezetés

Dolgozatomban helyesírási attitűdvizsgálatot dolgozok fel. Ez összetett téma, így a kérdéskört több irányból kell megközelíteni: a helyesírás története és mai képe is szerepet játszhat abban, hogyan ítélik meg a helyesírást olyan emberek, akik nem nyelvészeti szempontból közelítik meg. A választásban a tudományosságon felül más szempontok is vezéreltek. Olyan kérdésekre is keresem a választ, hogy vajon a hétköznapi emberek, akik mindennap használják nyelvünket, mit gondolnak a magyar helyesírásról? Mi az, amit ők nehéznek tartanak? Ragaszkodnak-e olyan jelenségekhez, mint a hagyományos írásmód (– például az *ly*, *y* használata –)?

A legutóbbi kérdés azért is fontos, mert számos helyen olvashatjuk, hogy folynak az előkészületek az AkH. 12. kiadásához. Az új kötet munkálatai során felvetődött, hogy megtartsa-e a magyar nyelv a *ly* betűkapcsolatát. Véleményem szerint ez nem olyan kérdés, amit egyszerűen az íróasztal mellett el lehet dönteni, mert a társadalom minden tagját érinti; van, akit sokkal közelebbről: rengeteg magyar vezeté- és keresztnév hordozza az *ly* karaktert. Régebben hasonló párhuzam állt fenn a *c* és a *cz* betűk között: az utóbbit jelenleg a vezetékevek egy része őrzi, de hétköznapi helyesírásunkban nem használatos. A Magyar Nyelvőrben is sokan reflektáltak a szabálytervezetre, többek között a tulajdonnevek helyesírására vonatkozó részek kerültek a középpontba. DOBSONYI SÁNDOR tanulmányában felhívja a figyelmet a szabályozatlan írásmódú alakulatokra, mint az újonnan épült lakóparkok, lakókertek, épületegyüttesek nevei (*Angyalkert*, *Mandarin kert*, *Castrum Ház*) vagy értékpapírok elnevezései (DOBSONYI 2008: 417– 420).

A helyesírást ma mindennapi életünkben nemcsak a levelezésekben használjuk, hiszen az írott nyelvhasználatban teret nyert az elektronikus üzenetküldés is. De ez sem csupán az e-mailekre szorítkozik, hiszen a közösségi portálok térhódítása révén a rövid üzenetek kapnak hangsúlyos szerepet, így a már az SMS-ekben megismert rövidítések köre tovább bővül, és még szélesebb körben válnak használatossá.

Az attitűdvizsgálathoz három részből álló kérdőívet állítottam össze. Az első rész a szociolingvisztikai változókat méri fel: a válaszolók életkorát, nemét, iskolai végzettségét, az általuk beszélt idegen nyelveket. A második részben a kérdések által különböző szempontok alapján vizsgálom az emberek véleményét és hozzáállását a magyar helyesíráshoz (mennyire alkalmazzák tudásukat, mennyire tartják azt fontosnak,

mit tartanak benne nehéznek). A harmadik rész helyesírási feladatsor, melynek kitöltése nem volt kötelező, ennek ellenére minden adatközlő részt vett ebben is. Összehasonlítom a válaszolók attitűdjét és a feladatokból leszűrhető ismereteiket, hogy láthatóvá váljék, mennyire látják reálisan saját tudásukat.

A kérdőíveket három részletben töltöttem ki: a próbagyűjtés helyszíne a várpalotai Képesség- és Tehetségfejlesztő Magániskola volt, különböző évfolyamokon és szakokon (8., 9., 11., 12. évfolyam; általános iskola, szakiskola, gimnázium nyelvi előkészítő, képzőművészet és informatika tagozatokon) 2010 októberében töltötték ki a kérdőíveket. Ez a felmérés két életkori réteget fedett le a kérdőív alapján: a 10–14 éveseket és 15–20 éveseket.

A gyűjtés második felét Veszprémben készítettem el, különböző életkorú és foglalkozású csoportokban 2011 januárjában. Ez az anyag már vegyesebb képet mutat a válaszolók életkorából és szociális háttéréből adódóan.

A harmadik gyűjtés időben később történt az előzőknél (2011 szeptembere). Itt a veszprémi Pannon Egyetem magyar alapszakos hallgatóinak attitűdjét mértem fel. Válaszaik alapján áttekinthetjük olyan emberek véleményét, akik ezzel a kérdéssel az átlagnál többet foglalkoztak.

A dolgozat első fele rövid áttekintést kíván adni a magyar helyesírással kapcsolatos kérdésekről (annak fogalmáról, történetéről, tudományos megítéléséről), illetve a szociolingvisztika tudományáról, amelynek része az attitűdvizsgálat is. A második rész az attitűdvizsgálat eredményeit írja le, és ezeket az eredményeket veti össze a kitöltött helyesírási tesztekkel. A dolgozat zárása a vizsgálat konklúzióját tartalmazza és javaslatokat arra, hogyan lehetne még pozitívabbá tenni az emberek viszonyát a helyesíráshoz, illetve milyen módon fejleszthetnénk a helyesírási készségeket.

A magyar helyesírásról

A következő részben összefoglalom a szakirodalom segítségével a magyar helyesírás történetét, jellemzőit és jelenlegi megítélését. A történeti háttér segít megérteni egy-két ma is használatos szóalakot és a szabályokat. A mai megítélésben a nyelvészek néhány ponton elég eltérő nézeteket vallanak, és ezek ütköztetése megoldhatja a problémákat.

A Magyar Tudományos Akadémia 1984-ben adta ki A magyar helyesírás szabályainak tizenegyedik kiadását, melyet példaanyagában 1994-ben dolgoztak át. A mai napig ez a szabályzat van érvényben a magyar helyesírást illetően. Az előszóból kiderül, hogy a 10., 1954.évi kiadás harminc éven keresztül számított mérvadónak (AkH. 1994: 3). A 11. kiadás továbbra is tartalmazza a hagyomány elvén alapuló szavainkat és azok írásmódját.

A szabályzat a következőképpen fogalmazza meg a helyesírás fogalmát: „A helyesírás valamely nyelv írásának közmegállapodáson alapuló és közérdekből szabályozott eljárásmodja, illetően az ezt tükröző, rögzítő és irányító szabályrendszer.” A következőket szükséges tudni a magyar helyesírásról: betűíró, latin betűs, hangjelölő és értelemtükröző (AkH. 1994: 9).

Természetesen helyesírásunk is folyamatosan alakult, változott. KNEZSA ISTVÁN A magyar helyesírás története című művében foglalta össze a helyesírás történetét (1952), de megtalálható ilyen áttekintés a Magyar nyelvtörténet című tankönyvben KOROMPAY KLÁRA tollából (2005).

A helyesírás magában tükrözteti, hogyan is jelölték a hangokat az egyes korszakokban, hogyan központosították a szövegeket, és milyen elvek állnak egyes írásmódok mögött. Ugyanis előfordult, hogy egyes korszakokban a különböző felekezetekhez tartozók másképp használták a betűket, más jeleket használtak a központosításra. Ilyen eszme lehet továbbá a jól ismert jottista–ipszilonista ellentét, amely a kiejtés és a hagyomány elvét ütköztette. Áttekintve jelenlegi helyesírásunkat, minden eszméből maradt ránk legalább egy elem, így semmilyen módosítási törekvés nem tűnt el nyelvünkben nyomtalanul.

A következőkben helyesírásunk történetét foglalom össze a fent említett két mű alapján. Az államalapítással kezdődött egy nagy műveltségváltás, melyhez hozzátartozott a latin betűs írás kialakulása Magyarországon. A latin alapú ábécé huszonegy betűből állt, tehát nem érvényesülhetett az az elv, hogy egy betű egy hangot

jelöljön (KOROMPAY 2005: 281). Ennek a kornak a helyesírását kancelláriai helyesírásként tartjuk számon, amelyet főleg a XIII. század második felétől a XV. századig használtak, de a kisebb szórványemlékekre nem ez volt a jellemző írásmód, mivel a kancelláriai helyesírást a királyi írószerveknél használták (KNIEZSA 1952: 5–6). A következő fontos írásmódok egymás mellett alakultak ki kódexeinkben: a mellékjeles és a mellékjel nélküli helyesírás. A mellékjeles helyesírás előképe Husz Jánosnál jelent meg, a róla elnevezett huszita helyesírásban mellékjelekkel próbálták megkülönböztetni azokat a hangokat, amelyeket addig egy betűvel jelöltek, azonban nem mindegyiknél sikerült alkalmazni ezt az elvet. A két módszer keveréke is megjelent, ezek a szövegek felváltva használták a kétféle helyesírást (KOROMPAY 2005: 293–297). A központosítás még változatos képet mutatott. A nyomtatás terjedésével egyre szükségesebbé vált az egységes helyesírás kialakítása, de még mindig voltak különböző eszmék, amelyek ezt megnehezítették. A következő jelentős párhuzamosság a katolikus és protestáns helyesírásnál alakult ki. Mindegyiknek voltak jeles képviselői: a protestánsoknál Heltai Gáspár, Károli Gáspár és Szenczi Molnár Albert; míg katolikus oldalon például Pázmány Péter és Pereszlényi Pál (KOROMPAY 2005: 587–588).

A XVII. századtól kezdett meghatározóvá válni a szóelemző írásmód elve, addig ugyanis a kiejtés elve volt a legfontosabb. A hagyomány fékezte, hogy teljesen a kiejtés alapján írják le a szavakat. Mindezek ellenére a magyar helyesírást fonetikusnak is nevezhetjük, gondoljunk csak a magyarral összevetve a franciára és az angolra; ezeken a nyelveken a hozzá nem értők számára a tollbamondás lehetetlen lenne (KOROMPAY 2005: 589).

Az első akadémiai helyesírási szabályzat 1832-ben jelent meg, melyet számos vita előzött meg. Többek között idesorolható a jól ismert jottista–ipszilonista háború, amelyben a kiejtés elvét ütköztették a szóelemző elvvel, de a hagyomány mindkét tábornál fontos szerepet kapott. A Magyar Tudós Társaság által kiadott szabályzatban végül a szóelemző elv érvényesült, és a szövegtagolás kérdése is alig kapott hangsúlyt. Már az 1850-es években felmerült a reform igénye, de az Akadémia ellenállt a változásoknak. 1891-ben Simonyi Zsigmond nyújtotta be módosítási javaslatait, de ezek nem kerültek be az 1901-es új kiadásba (KOROMPAY 2005: 702–706).

1922-től kezdtek teret kapni a módosítások, bár zajlottak viták az *ly* betű használatáról, mégis a magyar ábécé része maradt. De ebben az évben sikerült pontot tenni a *c* és *cz* használata körüli vitának a végére. Az 1922-es szabályzat kodifikálta a *c* használatát. A vitáról bővebben SZEMERE GYULA ír Az akadémiai helyesírás című

könyvében, illetve kifejti a *j* és *ly* használata körüli felvetéseket (SZEMERE 1974: 54–60; 131–133). Az 1954-es szabályzattól finomodtak a szövegtagoló jelek használatának szabályai, és szűkült a nagybetűk használata is. Az 1954-es 10. kiadás minden sajtótermékre nézve kötelezővé vált. A 11. kiadás (1984) már tartalmazta azt a jól ismert szabályt, hogy a hat szótagonál hosszabb, többszörösen összetett szavak esetében kötőjelet kell alkalmazni és a mozgószabályt is (KOROMPAY 2005: 781–785).

A helyesírás alapvető részei az írásjelek, amelyekről KESZLER BORBÁLA részletes képet ad Írásjeltan című könyvében. Az írásjelek egyezményes grafikai jelölések, melyek az írott nyelvben az információs, értelmi és grammatikai tagolás eszközei. Az európai írásjelhasználatot jellemzi, hogy viszonylag egységes, de természetesen lehetnek kivételek (KESZLER 2004: 11–12). Könyvében felmerül a kérdés, hogy a meglévő írásjeleink elegendőek-e. Többféle nézet él ebben a kérdéskörben: van, aki ezt is sokallja; van olyan is, akinek ez is kevés, például Gáti István további nyolc írásjelet javasol. A felvetések egyike, hogy a mosolykódokat, amelyek az internetről indultak, és az SMS-nyelv szerves részei is, írásjellé kellene tenni (KESZLER 2004: 150–151.). Természetesen tisztában kell lennünk azzal, hogy a nyelvünk is változik, hiszen függ a társadalomtól, amely egyre modernizálódik. Ellenben a mosolykódokat nem lehetne olyan fogalmakkal párosítani, mint a modalitást kifejező mondatfajtákat. A magyarországi hagyományok elkülönülnek az európaiaktól az írásjeltant illetően: nálunk ez a helyesírás része, míg Nyugat-Európában külön fejezete a grammatikának ugyanúgy, mint az alaktan és mondattan. Ez azért fontos, mert az írásjeleknek nemcsak grammatikai szerepük van, hanem akár stilisztikai is (KESZLER 2008: 67–71).

Helyesírásunk jelenlegi helyzetével többen is foglalkoznak különféle tanulmányokban. BALÁZS GÉZA SMS-helyesírás című írásában is helyesírási kérdéseket tárgyal; témája az *ly* betű. Szerinte ez a jelképe a magyar helyesírásnak, de egyben nehezítője is. Érdeemes megtartani, ha máshol nem is, de személy- és helyneveinkben mindenképpen. A tévesztések gyarapodásának okát a technika fejlődésében látja, hiszen a rövid szöveges üzenetekben gyakran cserélik ki az emberek az *ly*-t a *j*-re, mivel így karaktert, vagyis pénzt spórolhatnak. Ezek az átalakítások később kihathatnak a szavak más környezetben való írására, így a tévesztés automatikus lesz, és fel sem tűnik a nyelvet használó egyénnek (BALÁZS 2000: 170–171).

Egy másik cikkében ugyanő kritizálja az AkH. 11. kiadását, amely szerinte túlzottan egységesítő, néhol logikátlan, olykor túlszabályozottságokat is tartalmaz. Álláspontja

szerint tudományosan nem indokolható meg, mi a helyes és mi a helytelen, egyetlen mérce a kommunikáció sikeressége lehet (BALÁZS 2005: 37–39).

BALÁZS GÉZA nemcsak kritikus hangvételt ütött meg jelenlegi helyesírásunkkal kapcsolatban. A Magyar Nyelvőrben megjelent egy tanulmánya, amelyben általános igazságokat állapított meg az írásról és a helyesírásról. Többek között azt, hogy az írás minden korban mágikus, emberfelettinek tűnő erővel bírt. A szabályozott helyesírások által csökkent az egyéni, alkalmi írásváltozatok száma, de azok természetesen nem tűntek el teljesen. A helyesírás egy adott korszakról, a helyesírás használata pedig egy csoportról vagy az egyénről vall (BALÁZS 2007: 403).

FERCSIK ERZSÉBET is foglalkozott a helyesírás kérdésével. Véleménye szerint a helyesírási hiba nem más, mint a helyesírási norma megsértése. A vétség lehet tudatos vagy nem tudatos. A nem tudatos áthágás oka lehet, hogy a nyelvet használó egyén nem ismeri az érvényben lévő normát. Ez annak is köszönhető, hogy a társadalom tagjainak nem egyforma mértékben van szükségük a helyesírási ismeretekre (FERCSIK 1997: 33–35). Nem szabad elfelejteni, hogy aki kevésbé használja az ismereteit, könnyebben el is felejtí azokat. A legfrissebb tudással az általános és középiskolások rendelkeznek, és azok, akik a mindennapi munkájukhoz használják nyelvünk írott formáját. Így az ő tudásuk valószínűleg alaposabb, mint azoké, akik csak néhány alkalommal ragadnak tollat. Ugyanőt foglalkoztatták a tulajdonnevekkel kapcsolatos kérdések is. Az akadémiai helyesírás azért igényel kiegészítést véleménye szerint, mert a 11. kiadás óta vannak olyan pontok, amelyek a jogszabályok változása miatt már nem korszerűek. Ilyen a 11. kiadásban szereplő pont az asszonynevekről. Ma a házassági név terminus használatos, mert már nemcsak a feleség veheti fel férje nevét, hanem fordítva is, vagy akár kettejük családnevéből új, kettős nevet hozhatnak létre. Fontos kérdés az alapítványok, egyesületek, társaságok neve is, hiszen ezek a jelenleg érvényben lévő szabályzatban csak példaként szerepelnek az 1994-es bővítés óta. A márkaneveknél pedig a toldalékolás jelenthet gondot, erre sem tér ki külön a szabályzat, pedig egy idegen eredetű márkanevnél (*Toffifee, Yamaha*) a közvetlen kapcsolódás a fő torzulását okozhatja (*Toffifeének, Yamahával*). Új keletű problémának tekinthető a honlapok és internetes portálok hivatalos elnevezése (FERCSIK 2008: 57–66).

LACZKÓ KRISZTINA véleménye szerint az akadémiai helyesírás gyengesége, hogy egyes részleteit még érik bírálatok nyelvészekről. Mindemellett központi jelentőségű, bár betartása nem kötelező, de presztízsértékkel rendelkezik. A presztízsérték miatt néhány helyesírási hiba stigmatizálttá is vált (LACZKÓ 2008: 91).

Voltak nem nyelvészek is, akik a Magyar Nyelvőr lapjain fejtették ki álláspontjukat. SZŐKE PÉTER és SZŐKE PÉTERNÉ a hatszótagos szabályról és a mozgószabályról írták véleményüket. Az első említett szabályt más nyelvekével vetették össze: a német engedi többek között a nyolc vagy akár a tizenegy szótagos összetett szavak egybeírását (például *Schnellreparaturmethode* 'gyorsjavítási módszer', *Fotodokumentationsausstellung* 'Fényképdokumentáció-kiállítás'). Az angol ezzel szemben a különírást alkalmazza inkább: *folk song* ('népdal'); vagy esetleg kötőjeles írásmódot használnak, pl.: *rice-pudding* ('rizskása'). A szabály logikátlanságára próbálták a figyelmet felhívni szópárokkal, például: *sárgarigófészek* és *feketerigófészek*. Ilyen szópárokból negyvenet írtak össze. Véleményük szerint a helyesírás ezen részét gyakorlatiasabbá, emberközpontúvá kellene tenni (SZŐKE 1987).

A fentiek összefoglalásaként elmondható, hogy a helyesírás és annak szabályozása szükséges, bár megítélése nem egyértelmű. Erre már ZIMÁNYI ÁRPÁD is utalt, aki szerint kétféle törekvés létezik a kérdésben: az első a naprakész szabályozás, a másik pedig az időtálló elvi döntések melletti érvelés, és a távolságtartás (ZIMÁNYI 2008: 402). Vannak olyan nyelvészek és nyelvművelők, akik támogatják és persze olyanok is, akik ellenvéleményt fogalmaznak meg. Fontos megjegyezni, hogy egységes helyesírás nélkül nem lenne egységes semmi, hiszen azt az oktatásban, a médiában és a mindennapi tevékenységeink során használjuk, például levelezésekben, hivatalos kérvényekben.

A médiában is alkalmazzák, ezen belül is általában nagyobb presztízsű az írott sajtóban és az internetes újságoknál. Az újságírószakma felhígult az online újságok és hírportálok terjedésével, sok olyan ember ír cikkeket, akik a helyesírás alapjaival sincsenek tisztában. Sok helyen dolgoznak korrektorok, akik javítják a hibákat, de számos alkalommal jelennek meg helyesírási hibát tartalmazó írások is. A televíziós híradások szalagcímeiben is találkozhatunk hibákkal. Ezeket a jelenségeket azért nem hagyhatjuk figyelmen kívül, mert mára a média nevelő hatásúvá vált. Rengeteg fiatal olvas internetes forrásokat, nézi a televíziót, és kétkedés nélkül képesek befogadni a látottakat, így a téves szóalakokat is. Az ilyen hibák ugyanolyan hatással lehetnek, amikor sokat olvasunk: beleivódik a tudatunkba, és használjuk azokat. Sokan állítják, hogy a sok olvasás fejleszti a helyesírási képességeket: de nem mindegy, mit olvasunk. Az ehhez kapcsolódó részletes kifejtés dolgozatomnak A helyesírás oktatásról napjainkban című fejezetében található.

A szociolingvisztika és az attitűd fogalma

Dolgozatomnak ebben a fejezetében azért hangsúlyozom a szociolingvisztika területét, mert az attitűdvizsgálatokat a nyelvészetben belül a szociolingvisztika dolgozta ki.

A szociolingvisztika viszonylag új tudományág a nyelvészetben belül, amely a nyelv és a társadalom viszonyát vizsgálja. A nyelvnek és a társadalomnak a kapcsolata többirányú is lehet. A társadalmi felépítettség befolyásolhatja a nyelv szerkezetét és a nyelvi viselkedést, vagy a nyelvi viselkedés és rendszer alakíthatja a társadalom struktúráját. A szociolingvisztika olyan tudomány, amely segít abban, hogy jobban megértsük a nyelvi rendszert és azt, hogyan működnek a nyelvek a kommunikációban (WARDHAUGH 1995: 15–17).

KISS JENŐ már a következőképpen fogalmaz: „A szociolingvisztika a nyelvhasználat és a társadalom, a nyelvi és a társadalmi struktúra közötti kölcsönös kapcsolatot kutatja. Tárgya a nyelvhasználat. (...) A szociolingvisztika a nyelvhasználat változatosságát és különbözőségét (variabilitását és heterogenitását) elemzi” (KISS 1995: 14).

A szociolingvisztika is lehet szinkrón és diakrón jellegű. A szinkrón, leíró szempont kerül a dolgozatban előtérbe, hiszen a kérdéses jelenséget vizsgálom a nyelv jelenlegi állapotában vizsgálom, félretéve minden előzetes ismeretet a témáról.

A szociolingvisztika objektív és szubjektív nyelvi adatokat is vizsgálhat. Dolgozatom céljának megvalósításában a szubjektív nyelvi adatok kapnak jelentőséget, amelyek a nyelvről, nyelvhasználatról, a nyelvi különbségekről árulkodnak, a hozzájuk való viszonyhoz kötődnek. Mindehhez szorosan kapcsolódik a nyelvi attitűd fogalma. Az attitűd jelentése 'beállítódás, beállítottság, viselkedési mód'. A nyelvi attitűd pedig egyes embereknek vagy embercsoportoknak a nyelvről, a nyelv egyes jelenségeiről vagy a nyelvhasználatról kialakult véleményét jelenti. Az attitűdöt kérdőívek segítségével több szempont alapján lehet vizsgálni: függ-e az az életkortól, iskolai végzettségtől, nemtől és a tanult idegen nyelvek hatásaitól (KISS 1995: 135). Az embereknél a nyelvváltozatok, nyelvi jelenségek és formák megválasztásakor az attitűdnek, tehát a nyelvi beállítottságnak fontos szerepe van. Mindig az a nyelvi forma nyer teret, amelyhez társadalmi okokból elismerés, presztízs társul, mert követésre méltónak vélik a nyelvhasználók (KISS 2001: 218).

Mai nyelvhasználatunkat is jellemzi, hogy a társadalmiságtól nem választható el, hiszen társadalmunk változik a technikai újításokkal. Az átalakulás más életformát eredményez, amelyben új tárgyak jelennek meg, új fogalmak születnek, és mindez egyfajta rugalmasságot igényel a nyelvtől.

A helyesírás-oktatásról napjainkban

A helyesírási attitűdöt nagyban befolyásolja, hogy milyen módon oktatják ezt a területet és milyen módszerekkel fejlesztjük később ezt a képességet.

ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES kifejti, hogy a helyesírás-tanítás elsődleges feladata olyan tanulás-módszertani eljárások tanítása, amelyek az önálló tanulást szolgálják. A mai gyerekek, fiatalok életének szerves részévé vált a tömegkommunikáció és a modern információs-kommunikációs technikák alkalmazása. Az internethasználat befolyásolja az olvasási, írási szokásokat, és következményeként a kultúraelsajátítási formák is megújulnak. A mobiltelefonok és a számítógépek alkalmazása kialakít egy újfajta viszonyt a helyesírással, hiszen a kommunikációs partnerek nem minden esetben várják el egymástól a helyesírási norma maradéktalan betartását. Így nem ugyanazt a normát kell betartani a papír alapú írásban és különböző elektronikus szövegekben, tehát az oktatás során a kódváltásra is meg kell tanítani a gyerekeket. A kódváltás alapfeltétele, hogy a helyesírási normákkal maradéktalanul tisztában legyenek. Az elsajátításhoz a rendszerszemléletű tanítás a célravezető: meg kell érteni a helyesírási szabályok belső logikáját, a köztük lévő összefüggéseket, és ezekhez csatolni a példákat. A helyesírási kompetencia három összetevője közül (attitűd, ismeretek rendszere, ismeretek alkalmazásának képessége) az attitűdnek van nagy hatása a helyesírás-tanítás és -tanulás folyamatára (ANTALNÉ 2010.).

Ugyanő fontosnak tartja, hogy a helyesírás végigkíséri az egész életünket, így a helyesírás-tanításnak az iskolai nevelés szerves részévé kell válnia. Az iskolán kívül is tanuljuk a helyesírást: ebben minden olyan hely szerepet játszik, ahol írásképpel találkozunk; például az utcai plakátok, újságok, a televízió, internetes szövegek. A tudatos tanulás színtere az iskola, hiszen felnőttkorban már kevésbé foglalkozunk vele; csak akkor, ha azt munkánk vagy valamely feladatunk megköveteli tőlünk. A

helyesírás-tanulásnak és -tanításnak három célja van: a példák helyes írásképeinek megtanulása; a szabályok megértése, megtanulása és alkalmazása; a helyesírást segítő eszközök funkcionális alkalmazása. Egyénenként eltérő mennyiségű ismétlés és gyakorlás szükséges, hogy megfelelően rögzüljön a szabály algoritmus, azaz birtokoljuk azt. Tanulmányában megemlíti azt is a szerző, hogy lehetséges a kódváltás a helyesírás használatában. A kódváltáshoz a legfontosabb, hogy a nyelvhasználó alkalomhoz illően fejezze ki magát. A helyesírási ismereteket és azoknak az használatát meghatározza, befolyásolja a helyesírás tanulásával és az ismeretek alkalmazásával kapcsolatos attitűd. Ez az attitűd befolyással van a helyesírás-tanítás és -tanulás folyamatára is (ANTALNÉ 2008.)

Ebből is kitűnik, hogy a köztudatban is elterjedt gondolkodásmód — hogy helyesírásunkra hatással van az, hogy mit olvasunk — a pedagógiatudományt is foglalkoztatja: jelentőséget tulajdonítanak neki.

BOZSIK GABRIELLA is pedagógiai szemszögből közelíti meg a helyesírás témáját. Munkája során azt tapasztalta, hogy a köz- és felsőoktatásban résztvevő tanárok és diákok szerint a külön- és egybeírás és a tulajdonnév írásának kérdése a legszerteágazóbb és legnehezebb része a helyesírásnak. A pedagógiai módszerek közül ő a gyakorlati feladatokat részesíti előnyben: például egy postai boríték megcímezése által a diákok a tulajdonnevek írásának több területét is gyakorolhatják. A helyesírás nehézségeiről a következőket vallja: azért érezhetik nehéznek az emberek, mivel megfelelő használatához nem elegendő a helyesírásban való jártasság, hanem szükséges egyfajta grammatikai (alaktani, szófajtani, mondatnyi) és művelődéstörténeti tudás. A művelődéstörténeti tudás a régies vezetéknév írásában segíthet. El kell fogadtatni a tanulókkal azt is, hogy nevek nélkül elképzelhetetlen lenne az életünk, ezért ne csak a kultúránkhoz tartozó nevek írásának megtanulását tekintsék fontosnak (BOZSIK 2008b: 163–175).

A várpalotai próbagyűjtés eredményei

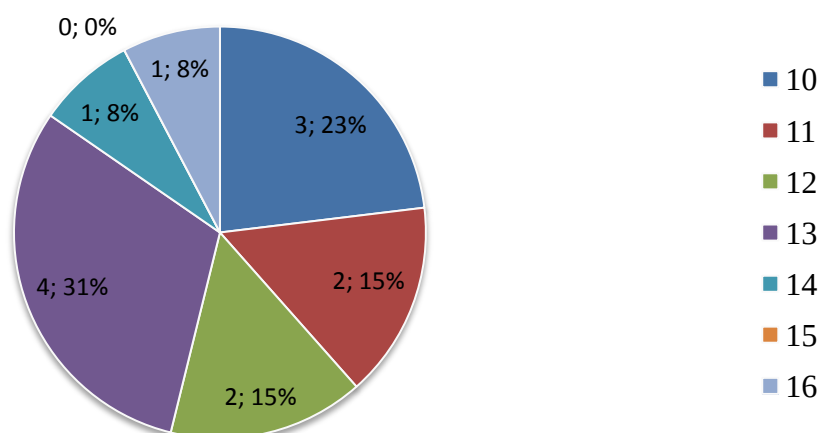
Az attitűdvizsgálathoz a próbagyűjtést Várpalotán végeztem a Képesség- és Tehetségfejlesztő Magániskolában. Összesen 73 értékelhető, megfelelően kitöltött kérdőívet kaptam vissza, tizenhárom 10–14 éves és hatvan 15–20 éves korosztályba tartozó tanulótól.

A **10–14 évesek** közül tízen az általános iskola 8. osztályába járnak, 2 fő angol nyelvi előkészítő osztály 9. osztályába, 1 fő pedig szakiskola 9. osztályába, az adatok alapján pedig megállapítható, hogy közülük 9 a lány és 4 a fiú. A tanult idegen nyelvként az angolt vagy a németet jelölték meg. A létszámuk miatt az értékelésnél nem választom el a három középiskolást a tíz általános iskolástól.

A kérdőívre (1. számú melléklet) adott válaszokat kérdésenként értékelem, először a teljes létszámot tekintve, majd szétválasztva a lányok és fiúk válaszait. A 2. számú melléklet táblázatai mutatják, hogy a 10–14 évesek többsége nagy figyelmet fordít helyesírására levelezéseiben (magánlevélben, és ha van, hivatalosan is), míg a közösségi portálokon vagy ugyanannyira figyelnek rá, mint egyébként, vagy csak a nagyobb hibákat kerülik. Itt mások írásaiban a hibákra kevésbé figyelnek, esetenként ezek mégis zavarják őket. Érdekes, hogy ez a korosztály is nagy jelentőséget tulajdonít helyesírásunknak, nehéznek ugyan, de átláthatónak tartják azt. Tizenegy fő fontosnak véli ma is a hagyományos írásmódot, mivel kultúránk része és ugyanennyien érzik úgy, hogy elég nagy hangsúlyt kap az oktatás során. Hét fő nem lát különbséget a tanult idegen nyelv helyesírása és a magyar helyesírás nehézségében. Nyolcan gondolják úgy, hogy az általános iskola alsó tagozata alapján sajátítható el a legjobban a helyesírási készség. Véleményük jobban megoszlik abban, hogy tizennégy év felett fejleszthető-e a helyesírás: hat fő szerint igen, hét fő azon az állásponton van, hogy csak akkor, ha megvannak a megfelelő alapok.

Amikor arra a kérdésre kerestem a választ, hogy hány éves kortól várható el, hogy valaki teljesen tisztában legyen a helyesírással, és alkalmazza ismereteit; 10 és 16 év közötti időszakra tették, ezt a következő diagramban ábrázoltam.

**Ön szerint hány éves kortól várható el, hogy valaki teljesen tisztában legyen a helyesírással és alkalmazza is ismereteit?
(Várpalota, 10–14 év)**

A legtöbben a tizenhárom éves kort jelölték meg, de jelentős még azok száma is, akik a tíz éves kort nevezték meg, tehát az általános iskola felső tagozatára teszik ezt az időszakot. Látható, hogy — a vélemények szerint — a teljes elsajátításnak az alsó tagozatban, de legkésőbb hatodik osztály végéig meg kellene történnie.

Az utolsó kérdésre, amelyben azt kellett kifejtetniük saját szavaikkal, hogy mit tartanak nehéznek a helyesírásban, a következő válaszok szerepeltek: legtöbbször a *j* és *ly* betűpáros alkalmazását írták be, de többször utaltak arra is, hogy túl soknak érzik a szabályok számát, és megjelölték a toldalékok illeszkedésének szabályát is. Egyszer-egyszer előfordultak a következők is: régies szavak, idegen szavak írása, hasonulások, ékezetek és vesszők használata.

A kérdőív végén szerepelt egy helyesírási teszt, amelyre nyolc pontot adtam: az első feladatban részkérdésenként (kakukktojásonként) egyet, a másodikra egyet, az utolsóra kettőt a két központosítási probléma miatt. A legjobb eredmény hat-pontos lett — amiből három darab van —, de két nulla-pontos is szerepel ebben a korosztályban. Négy darab három pontos tesztet is találhatunk, a többi pontszám egyszer-egyszer fordult elő. A feladat átlaga 3,23. Ez azért érdekes, mert a válaszaik alapján a többség azt tartja, hogy ügyel a helyesírására, az elsajátítás időszakának az alsó tagozatot tekintik, és a legtöbben a tizenhárom éves kort jelölték meg, amikortól elvárható, hogy tisztában legyen valaki a helyesírás szabályaival.

A következő táblázatok nemekre szétbontva mutatják be, miként is gondolkoznak, követhető, hogy egységesek-e a válaszok nemenként. A függőleges sorszárok a kérdések számát mutatják, a betűvel jelöltek pedig a válaszlehetőségeket.

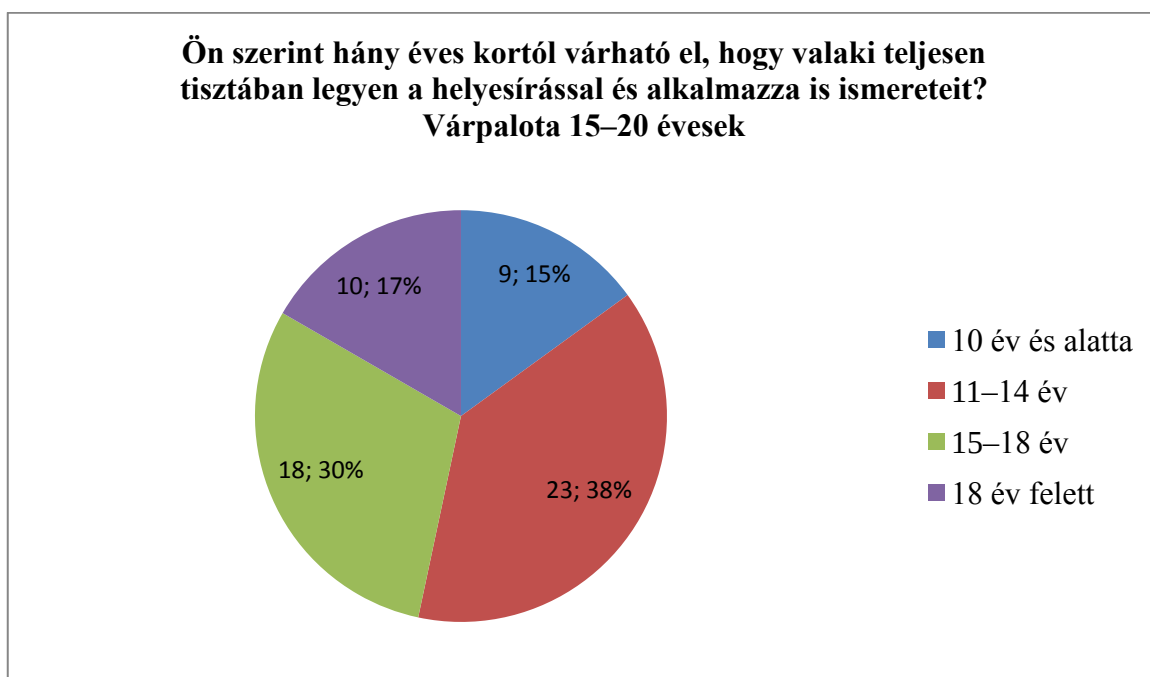
Várpalota	10–14 év	Nem: nő				
	a	b	c	d	e	f
1	1	4	1	0	3	-
2	7	2	1	0	-	-
3	0	4	5	0	-	-
4	4	4	1	-	-	-
5	6	3	0	-	-	-
6	6	3	0	-	-	-
7	9	0	0	-	-	-
8	7	2	0	-	-	-
9	0	5	4	-	-	-
10	7	2	0	0	0	0
12	5	4	0	-	-	-

Várpalota	10–14	Nem: férfi				
	a	b	c	d	e	f
1	0	4	0	0	0	-
2	0	4	0	0	-	-
3	0	2	2	0	-	-
4	1	1	2	-	-	-
5	2	1	1	-	-	-
6	3	1	0	-	-	-
7	2	2	0	-	-	-
8	4	0	0	-	-	-
9	1	2	1	-	-	-
10	1	2	1	0	0	0
12	1	3	0	-	-	-

Az első válaszok között jól látszik a különbség: a fiúk figyelnek a helyesírásukra, de nem használnak segítséget leveleikhez, és az apróbb hibák sem zavarják őket. A lányok magánleveleikben is nagy figyelmet fordítanak a helyesírásra. A következő szembetűnő eltérés a hagyományos írásmódra vonatkozó kérdésre adott válaszokban van: a lányok kivétel nélkül fontosnak tartják azt, míg négy fiúból kettő csak a helyesírást megnehezítő elemnek. A következő kérdés megítélésében a fiúk válaszai egyöntetűek: az oktatás során végig nagy szerepet kap a helyesírás, míg a lányok közül ketten csak az általános iskolai időknél tulajdonítanak ebben jelentőséget. Eltérő feleletek aránya abban is, hogy melyik korra teszik a helyesírási készség elsajátítását: a lányok inkább az általános iskola alsó tagozatához kötik ezt, a fiúk ellenben nem adtak egységes választ, az alsó tagozatot csak egyikük jelölte meg. A tizennégy év feletti fejlődésről a lányok optimistábban, a fiúk negatívabban vélekednek: a női nem képviselői szerint ez lehetséges, a másik oldal ezt csak a megfelelő alapokkal tartja elképzelhetőnek.

A **15–20 évesek** hivatalos levelekben és magánlevelekben is figyelnek helyesírásukra: első esetben inkább csak saját tudásukra támaszkodnak. A közösségi portálokon az alapvető hibákat kerülik, huszonhat fő pedig zavar is, ha ismerősei hibákkal teli üzenetet tesznek közzé. Az ötödik kérdés már jobban megosztotta a véleményüket, huszonheten ma is fontosnak tartják helyesírásunkat; huszonheten vélik úgy, hogy csak a hivatalos levelekben és iratokban fontos; hatan nem tartják már lényegesnek. Bonyolultságát illetően a legtöbben nehéznek, de átláthatónak ítélik meg a helyesírást. Még ez a korosztály is fontosnak tartja a hagyományos írásmódot, és a többség úgy véli, hogy a helyesírás az egész oktatás során nagy hangsúlyt kap. Huszonheten nem érznek különbséget a magyar és a tanult idegen nyelv helyesírása között, huszonegy fő pedig egyszerűbbnek tartja az anyanyelve helyesírását. Abban már kevésbé egységes a válaszok alapján kialakított kép, hogy melyik életkorban sajátítható el a legjobban a helyesírási készség: huszonöt tanuló választotta az általános iskola alsó tagozatát, ugyanennyien a felső tagozat idejét, négy-négy fő szerint erre a legalkalmasabb a középfokú oktatás ideje vagy a kora felnőtt kor, egy-egy fő szerint 25–40 évig, illetve 40 év felett. Az utolsó kérdés során kiderül, hogy szerintük tizennégy év felett lehetséges még a fejlődés, de a többség szerint ehhez kellene a biztos alapok.

A tizenegyedik kérdésre — amelyre maguktól kellett beírni azt az életkort, amitől kezdve elvárható, hogy valaki teljesen tisztában legyen a helyesírással, és alkalmazza ismereteit — adott válaszokat csoportosítottam és diagramban ábrázoltam.

A fentiekből leszűrhető, hogy ennek a korosztálynak a többsége úgy véli, hogy nekik már teljesen tisztában kellene lenniük a helyesírás szabályaival, de másodikként a 15–18 év közötti életkort jelölték meg. Tehát a többség (90 %) úgy gondolja, hogy tizennyolc éves korra el kell sajátítani ezt a készséget.

Az utolsó kérdésre adott szöveges válaszok majdnem a helyesírás egészét felölelik, tehát igazából mindenkinek más a nehéz benne. A legtöbbször a *j* és *ly* problémája merült fel, sokszor említik a központosítást is, a földrajzi nevek és hagyományos írásmód szintén többször szerepel a nehézségek között. Érdekes, hogy az egybe-, külön- és kötőjeles írás csak háromszor fordul elő a hatvan kitöltött kérdőívben, pedig ez talán az egyik legbonyolultabb része a helyesírásnak, ha a mozgószabályt is figyelembe vesszük.

Ez a korosztály is kitöltötte a helyesírási tesztet, ami szélsőséges eredményeket mutatott: hibátlantól a nulla-pontosig minden előfordul köztük. Nyolcpontost csupán a női válaszadóknál találhatunk, a férfiak legfeljebb hét pontot értek el. Nullapontos teszt mindkét nemnél született. Nemenként átlagot is számoltam: a nők átlaga 5,38, míg a férfiaké 4,03. Összevetve ezeket a tényeket a kérdőívben szereplő válaszaikkal megállapíthatjuk, hogy a saját életkorukra teszik azt az időszakot, amikor el kellene sajátítani a helyesírási készséget, a teszt alapján azonban ez nekik sem sikerült.

A 15–20 évesek eredményeit a nemeket is figyelembe véve vizsgálom, azaz a huszonkilenc fiú és harmincegy lány válaszait külön táblázatba helyezem, és összefoglalom az esetleges különbségeket.

Várpalota	15–20 év	Nem: nő	(31 fő)			
	a	b	c	d	e	f
1	3	19	3	0	6	-
2	13	17	1	0	-	-
3	4	13	13	1	-	-
4	17	7	7	-	-	-
5	15	11	5	-	-	-
6	15	14	2	-	-	-
7	25	0	6	-	-	-
8	18	12	1	-	-	-
9	8	15	7	(nincs	válasz:	1)
10	19	10	2	0	0	0
12	12	17	2	-	-	-

Várpalota	15–20 év	Nem:	férfi	(29 fő)		
	a	b	c	d	e	f
1	4	21	1	0	3	-
2	11	14	1	3	-	-
3	3	16	9	1	-	-
4	9	9	11	-	-	-
5	14	14	1	-	-	-
6	20	9	0	-	-	-
7	23	4	2	-	-	-
8	19	7	3	-	-	-
9	3	12	14	-	-	-
10	6	15	2	4	1	1
12	15	11	2	(nincs	válasz:	1)

Az első két kérdésben az arányokat tekintve mindkét nem válaszai megegyeznek. Az első jelentősebb eltérés a negyedik kérdésre adott válaszokban fedezhető fel: a női nem tagjait jobban zavarják a közösségi portálokon a helyesírási hibákkal teli üzenetek; a férfi válaszadók közül ezt a válaszlehetőséget ugyanannyian jelölték meg, mint azt, hogy ezt nem tartják fontosnak. A következő kérdésben a nők válaszaiban fordult elő gyakrabban, hogy a helyesírás megfelelő ismerete azért nem fontos ma már, mert a szövegszerkesztő programok mindent kijavítanak. A hagyományos írásmóddal kapcsolatban a többség ugyanúgy vélekedik, de a férfiak között volt olyan, aki eltörölné ezeket a szabályokat, a nők nem adtak ilyen választ. A tanult idegen nyelvvel való összevetés során több férfi állítja azt, hogy a magyar helyesírást tartja egyszerűbbnek. A helyesírási készség elsajátítására alkalmas kort a nők az alap- és középfokú oktatás időszakára teszik; a férfi válaszadók az ezt követő szakaszt is megfelelőnek tartják erre (vagyis a felnőttkor különböző korszakait). Az utolsó kérdésre kapott válaszokban is kicsit eltérnek az arányok: a férfiak elképzelhetőnek tartják a készség fejlesztését tizennégy év felett: míg a nők csak a megfelelő alapok ismeretében látnak erre lehetőséget.

A próbagyűjtésről összegzésként elmondható, hogy vizsgált két korosztályban sikeres volt, hiszen a 10–14 évesek is tudtak valamilyen képet adni nemzedékük gondolkodásáról. Ennek alapján megállapítható, hogy a mai általános iskola felső tagozatosai nem élik meg problémaként a helyesírást, fontosnak tartják a hagyományos írásmódot. A középiskolások sem utasítják el a helyesírási kérdéseket, a válaszadók számát tekintve ez a kép az adott csoportban lehet reprezentatív is. A tizenharmadik kérdésre pedig többen is hosszú választ adtak, amelyben nemcsak a nehézségeket írták le, hanem akár az előnyöket is. A mai tizenévesek tehát nem az iskolai tanulmányok nehezítésének tartják a helyesírást, hanem életünk szerves részének is, attitűdjük kedvezőnek mondható, mert mind a magánélet, mind az oktatás során fontos szerepet tulajdonítanak neki. Ez alapján megállapítható, hogy a helyesírásnak, vagy helyesen írásnak presztízs értéke van már a fiatalok körében is, tehát LACZKÓ KRISZTINA elmélete a felmérésem tükrében megállja a helyét (LACZKÓ 2008: 91).

A veszprémi gyűjtés eredményei

A veszprémi kutatás során a hatvan év felettiek kivételével minden korosztályból gyűjtöttem adatokat. A 10–14 év közöttiek száma csupán négy fő, így ezeket az adatokat nem lehet reprezentatívnak értékelni, de azokat ismertetem, mert mégis képet adhatnak arról, hogyan gondolkodnak a ma általános iskolásai ebben a kérdésben.

A legfiatalabb korosztály, a **10–14 évesek** — válaszaik alapján — figyelnek helyesírásukra, és véleményük alapján van ennek jelentősége, bár kettejük szerint ez mára leszűkült a hivatalos iratok, levelek megformálására. Nehéznek, de átláthatónak tartják a helyesírást, és fontosnak gondolják a hagyományos írásmódot. Válaszaik nyomán látszik, hogy a saját életkorukra tennék, hogy mikor sajátítható el a legjobban a helyesírás (az általános iskola alsó és felső tagozata), és az is hogy fejleszthető ez a készség tizennégy év felett is. Ők még elég nehezen ítélik meg azt, mikorra várható el, hogy valaki teljesen tisztában legyen a helyesírással, hiszen a következő életkorokat adták meg: 10, 10–11, 17 és 24 év. A nehézségek közé sorolják, hogy túl sok a szabály, az *ly* és *j* betűpár írását, a vesszők alkalmazását és a földrajzi nevek helyesírását. A kérdőív végén található helyesírási teszt eredményei 4 és 8 pont közé esnek, az átlag 5,75. Ez sokkal jobb eredmény, mint a várpalotai diákoké.

A második korosztályból — **15–20 évesek** — tizenegy fő töltötte ki a kérdőívet. Azt állítják, hogy helyesírásukra figyelnek: a hivatalos levelekben saját tudásukra támaszkodnak, magánleveikben az apróbb hibákat nem veszik figyelembe, a közösségi portálokon az alapvető vétségeket megpróbálják elkerülni. Még ez a korosztály is fontosnak tartja helyesírásukat, ha különböző mértékben is. A nehézségekről már jobban megoszlik a véleményük: hat fő szerint a helyesírás nehéz, de átlátható, és öt fő szerint nem nehéz, hiszen mindenre megvannak a szabályok. Egy kivétellel az összes válaszoló fontosnak tartja a hagyományos írásmódot, de a nemleges feleletet adó is nehezen szokná meg, ha eltörölnék például az *ly* betűt. A helyesírásnak az oktatásban betöltött szerepét mindannyian kiemelt jelentőségűnek ítélik meg, a válaszadók fele szerint azonban a középfokú oktatás során ez már kevésbé fontos, mint az általános iskolában. Hatan úgy érzik, hogy a tanult idegen nyelv helyesírása egyszerűbb számukra. A helyesírási készség elsajátításáról az adott válaszok alapján ez a korosztály az általános iskola alsó és felső tagozatának időszakát tartja alkalmasnak a megtanulásra, tizennégy év felett szerintük csak a megfelelő alapokkal fejleszthető

tovább. A helyesírás elsajátításának lezárását az alábbi időszakokra teszik: öten úgy vélik, hogy ennek legfeljebb tíz éves korig meg kell történnie; öten a 11–14 év közötti szakaszra teszik, és egy fő a 15–18 év közötti életkort jelölte meg. A szöveges válaszokban a legtöbben abban látják a tanulás legfőbb gátját, hogy túl sok a szabály, hárman pedig nem adtak választ. A helyesírási feladatok eredményei 2 és 7 pont közé esnek, az átlaguk 5,18.

A **21–30 évesek** közül tíz fő válaszolt; a válaszok nagyjából azonos képet mutatnak. A válaszolók ügyelnek helyesírásukra mindhárom megjelölt területen, zavarónak tartják, ha egy ismerősük közösségi portálokon helyesírási hibákkal teli üzenetet tesz közzé. Fontosnak vélik ma is, és a többség nem válna meg a hagyományos írásmódtól. A helyesírás nehézségének kérdése itt is megosztó volt: öten az első, négyen a második, egy fő a harmadik válasz mellett döntött. Az oktatásban betöltött szerepről már másként vélekednek, mint a fiatalabbak: ők csak az általános iskolában érezték, hogy a helyesírás nagyobb hangsúlyt kapott, középiskolában már kevésbé. Más idegen nyelvek helyesírásával kapcsolatban nem tudnak összehasonlító ítéletet mondani. A készség elsajátításához szükséges időszakként ők is az általános iskola két szakaszát jelölték meg, de a tizennégy év felettiekénél is látnak lehetőséget a fejlődésre. Szöveges választ az utolsó kérdésre kilencen adtak: a legtöbbször a *j* és *ly* írásáról beszéltek, valamint a toldalékok illeszkedésének kérdéséről. Egyszer-egyszer szerepeltek a következők is: egybe- és különírás, földrajzi nevek írása, központosítás, számnevek betűvel való leírása és az *-i* melléknévképző helyes használata. Volt olyan válaszadó is, aki azt állította, hogy számára semmi sem nehéz a helyesírásban. A tizenegyedik kérdésnél a feleleteket itt is különböző életkori kategóriákba csoportosítom. Négy-négy fő adott olyan választ, hogy az ismeretek elsajátítása a 11–14 év és a 15–18 év közötti időszakban zárul le, két személy szerint ennek legkésőbb tízéves korra végbe kell mennie. A kérdőívet kitöltők abban teljesen egyet értenek, hogy tizennyolc éves korig el kell sajátítani a helyesírási készséget. A helyesírási teszt eredményei változatosak, 0 és 8 pont között mindegyik előfordul, az átlag pedig 5,76.

A **31–40 éves** korosztály szintén ügyel helyesírására mind hivatalos, mind magán levelezésük során és internetes portálokon is, illetve mások hibái zavarják őket. Fontosnak, nehéznek, átláthatónak vélik a helyesírást, a hagyományos írásmódot pedig kultúránk részének tartják. Az oktatásban szerintük meglehetősen nagy hangsúlyt kap ez a terület; a készség fejlesztését az általános iskolai időkre teszik (alsó és felső tagozat), ez a fejlődés — véleményük szerint — még tizennégy év felett is lehetséges. Szöveges

választ a tizenöt főből nyolcan adtak; általában náluk is ugyanolyan feleletek szerepeltek, mint az eddigiek során: *j* és *ly*, a központosítás, a földrajzi nevek írása, a kiejtéstől eltérő írásmód. Egy fő megemlítette két ige problémáját: a *bocsát* és *bocsájt*, amit szerinte néha akár az újságírók is rosszul alkalmaznak. A tizenegyedik kérdésre adott válaszokat ismét csoportosítottam. A következő eredmény született: legfeljebb tíz éves korig kell elsajátítani a készségeket négy fő szerint, 11–14 év közé nyolcan, 15–18 évre hárman teszik ezt az időszakot, tizennyolc év feletti válasz nem volt. Ennek a korosztálynak a legrosszabb a pontátlag a helyesírási tesztben (4,8), bár van 7 pontos is közöttük.

A **41–50 éves** korosztály kicsit kedvezőbb képet mutat: az első két kérdésnél az „a” jelű válaszok voltak többségben, és — ha ehhez viszonyítjuk, hogy a harmadik kérdésnél a leggyakoribb felelet az volt, hogy ugyanannyira figyelnek a helyesírásukra a közösségi portálokon, mint egyébként, akkor — ez a korosztály nem érzi szükségét annak, hogy egyszerűsítse az írott nyelvet ezeken a színtereken. Mindannyian úgy érzik, hogy ma is fontos része életünknek a helyesírás, és 13-an a hagyományos írásmódtól sem válnának meg. A tizenötből csak egy fő érzi úgy, hogy az oktatás során nem kap ez a terület elegendő figyelmet; hatan pedig az általános iskolás évekre teszik a nagyobb hangsúlyt. A tizennégy év felettiiek készségfejlesztését lehetségesnek tartják, de öt fő szerint csak akkor, ha a megfelelő alapok megvannak hozzá. Csupán ketten nem feleltek az utolsó kérdésre, így elmondható, hogy változatos válaszok érkeztek arra vonatkozóan, mi nehéz a helyesírásban. Ez a korosztály felveti az egybe- és különírás problémáját a többi életkori csoport által adott válaszok mellett: ez szerepelt a legtöbbször. Kiemelhetjük, hogy többször született olyan vélemény, hogy nem nehéz, csak meg kell tanulni, illetve érzék kell hozzá. A tizenegyedik kérdésre kapott önálló válaszok a következő eredményt hozták: tíz-éves korig öt fő szerint kell elsajátítani a helyesírási készséget, öten a 11–14 év közötti időszakot nevezték meg, egy válaszadó 15–18 év közé és két személy 18 év fölé teszi ennek az idejét. Ketten ennél a kérdésnél a papírt üresen hagyták. Ennek a csoportnak a tesztjei adták a legjobb átlagot, ami 5,875, bár a 8 pontos eredmények mellett 0 pontos is volt.

Az utolsó vizsgált korosztály az **51–60 évesek**, akik inkább saját tudásukra támaszkodva alkalmazzák helyesírási ismereteiket; a többséget a közösségi portálokon is zavarják a helyesírási hibákkal teli üzenetek. Nehéznek, de átláthatónak tartják a helyesírást, és mindannyian ragaszkodnak a hagyományos írásmódhoz is. A többség szerint az általános iskola alsó tagozata a legalkalmasabb a helyesírási ismeretek

elsajátítására, bár azokat tizennégy év felett is fejleszthetőnek tartják. Egy fő szerint az megtanuláshoz a legalkalmasabb időszak a középfokú oktatás idejére tehető. Arra, hogy mit tartanak nehéznek, csak öten válaszoltak: többször a kiejtéstől eltérő írásmódot, és a *j* és *ly* problémáját jelölték meg. A tizenegyedik kérdésre egy fő nem válaszolt, a tizenhárom válasz adatai a következőképp alakultak: 10 évre és az alá hárman, 11–14 közé nyolcan, 15–18 évre egy fő és 18 év fölé szintén egy fő teszi a helyesírás teljes elsajátítását. A legrosszabb helyesírási teszt ebben a korcsoportban 3 pontos, a legjobb pedig 8, az átlag itt is jónak mondható (5,5).

A veszprémiek közül legmeggyőzőbb képet talán a 41–50 év közöttiek mutatják, hiszen ők akár a helyesírási szótárt is segítségül hívják, ha hivatalos levelet írnak, és kivétel nélkül mindannyian ragaszkodnak a hagyományos írásmódhoz is. Összességében az oktatás is kedvező megítélést kapott, bár a többség csak az általános iskolai időszakban érezte azt, hogy elegendő figyelmet fordít a helyesírás-tanulásra.

A következőkben a nők és férfiak válaszait hasonlítom össze: 49 nő és 24 férfi felelt a kérdésekre, tehát az arányokat könnyű összevetni: akkor hasonló, ha az adott kérdésre a női válaszadók száma kétszerese a férfiakénak.

Veszprém	Nők (49 fő)					
	a	b	c	d	e	f
1	27	17	0	0	5	-
2	36	11	1	1	-	-
3	2	12	28	7	-	-
4	30	7	5	-	-	-
5	38	9	2	-	-	-
6	35	13	1	-	-	-
7	43	2	4	-	-	-
8	21	23	4	(nincs	válasz:	1 fő)
9	12	17	7	(13 fő	nem	tanult)
10	36	10	2	(nincs	válasz:	1 fő)
12	20	29	0	-	-	-

Veszprém	Férfiak (24 fő)					
	a	b	c	d	e	f
1	2	17	3	0	2	-
2	13	9	2	0	-	-
3	0	4	13	7	-	-
4	12	3	1	(nincs	válasz:	1 fő)
5	19	3	2	-	-	-
6	15	7	1	(nincs	válasz:	1 fő)
7	21	0	3	-	-	-
8	10	13	1	-	-	-
9	2	6	4	(12 fő	nem	tanult)
10	17	6	1	0	0	0
12	16	7	1	-	-	-

Az első kérdésnél is látható már különbség, a nők szívesebben és előbb vesznek kezükbe helyesírási szótárt, míg a férfiak — bevallásuk szerint — a saját tudásukban bíznak. A következő két kérdésnél is van apróbb különbség az arányokban, de nem olyan számottevő, mint az elsőnél. A nők közül ketten, akik egyáltalán nem figyelnek a közösségi portálokon helyesírásukra, míg férfiatól ilyen választ nem kaptam. A helyesírást mindkét nem többségében fontosnak tartja ma is, és mindemellett nehéznek, de átláthatónak ítéli meg. A hagyományos írásmódról is hasonlóan vélekednek: megtartanák, hiszen kultúránk része; a nőknél két válaszadó törölné el, a férfiak közül, akinek nem fontos, az is nehezen szokná meg ezeknek az elemeknek a megszűnését. Az oktatást is kedvezően ítélik meg: a többség szerint az alap- és középfokú oktatás során elegendő figyelmet kap ez a terület. Az idegen nyelvvel való összehasonlítás kérdésében, egyik nem sem tud állást foglalni, melyik lenne egyszerűbb számára; a férfiaknál arányaiban többen választották azt a lehetőséget, hogy saját anyanyelvük helyesírása egyszerűbb számukra. Nagyobb eltérést mutat a tizenkettedik kérdésre adott válaszok aránya: a nők többsége szerint tizennégy év felett csak a megfelelő alapokkal fejleszthető a helyesírás; a férfiak nagy része szerint ez mindenképp lehetséges ebben a korban.

A következő szempont, amely szerint a kérdőíveket feldolgoztam, az iskolai végzettség volt. Ehhez csak a huszonegy év feletti válaszadók kérdőíveit használtam fel (21–60 év). Általános iskolai végzettséggel egy fő rendelkezett, válaszait nem jelöltem, hiszen nem lenne reprezentatív értékű.

Nyolc olyan adatközlőm volt, akinek a szakiskola a legmagasabb iskolai végzettsége; öt férfi és három nő. Idegen nyelven egy fő beszél közülük, tehát a kilencedik kérdésre egyedül ő válaszolt. Ezt a réteget feleletei alapján a következő jellemzi: ügyelnek helyesírásukra, de nem használnak helyesírási szótárt levélíráshoz; magánleveleikben és az internetes portálokon az apróbb hibákat sem tartják zavarónak; fontosnak tartják ma is a helyesírást; ragaszkodnak a hagyományos írásmódhoz; az oktatás során úgy érezték, hogy az elegendő hangsúlyt kap, az elsajátítás időszakának az általános iskolát tartják; de lehetséges szerintük tizennégy év felett is a fejlődés.

Szakközépiskolai végzettséggel tizennégyen rendelkeznek: kilenc nő, öt férfi; közülük négyen nem beszélnek semmilyen idegen nyelven. A többiek (tízen) az angolt, a németet és az oroszot jelölték meg mint beszélt nyelvet; közülük öten nem érzik nehezebbnek a tanult nyelv helyesírását a magyarnál. A válaszadók ügyelnek minden területen a helyesírásukra, mások hibáit zavarónak tartják. A helyesírást életünk fontos részének tekintik, ragaszkodnak a hagyományos írásmódhoz is, mindamelllett, hogy a nehézség kérdésében a legtöbben az „a” választ jelölték meg (nehéz, de átlátható). A helyesírást az oktatásban hangsúlyosnak ítélik meg, inkább azonban csak az alapfokú oktatásban; erre a korszakra teszik az elsajátítás időszakát is.

A kérdőíveket kitöltők között huszonegyen vannak, akiknek a legmagasabb iskolai végzettsége az érettségi, közülük kilencen nők, tizenketten férfiak. Kilencen csak az anyanyelvükön beszélnek, a többi tizenkét főnél mindegyik megadott idegen nyelvet megjelölte valaki; de a többségük nem tudott különbséget tenni a két nyelv helyesírásának nehézségében. A válaszolók jelentős része ügyel a helyesírására, de saját tudására támaszkodik ebben; ragaszkodnak a hagyományos írásmódhoz. A következő jelzőket jelölték meg a kérdésekben: a helyesírás nehéz, de átlátható, a hagyomány elve fontos és hangsúlyos még ma is az oktatásban. A készség elsajátításához az általános iskolai időszakot tartják a leglényegesebbnek, de elképzelhető a fejlődés tizennégy év felett is.

A diplomás válaszadók tizennégyen voltak, tizenegyen főiskolai, hárman egyetemi diplomával rendelkeznek. Nők tizenegyen, férfiak hárman voltak. Idegen nyelvet hárman nem beszélnek, tizenegy fő az angolt, a németet, az orosz és az olaszt jelölte

meg. Véleményük megoszlik abban, hogy melyik nyelv helyesírása a nehezebb: négyen az idegen nyelvét, hárman a magyarét gondolják egyszerűbbnek, négyen pedig nem tudták eldönteni. Fokozottan ügyelnek a helyesírásukra, kilencen akár a helyesírási szótárt is használják leveleikhez, ha szükséges. Jelentősnek vélik ma is a helyesírást, de nehéznek is, a hagyományos írásmódtól sem válnának meg. Az elsajátítás időszakának az általános iskola alsó tagozatát tartják, de a tizennégy év felettiek esetében lehetséges a fejlődés.

A veszprémi gyűjtésről elmondható, hogy lényegében sikeres volt, egyedül az első korosztályból gyűjtöttem a vártnál kevesebb adatot. A válaszadók eltérő szociális közegből kerültek ki, eltérő munkahelyeken dolgoznak: voltak közöttük kórházi dolgozók, olyan képzett szakemberek, akik közlekedéstechnikával foglalkoznak, irodai alkalmazottak, és az utóbbiak között volt, aki elvitte a kérdőívet családtagjainak, szomszédjainak, tehát különböző szakmák képviselői vettek részt a kutatásban. A válaszok többsége a helyesíráshoz való kedvező viszonyulást támasztja alá, amely a várpalotai próbagyűjtés eredményeiben is megmutatkozott.

Magyar szakos hallgatók körében végzett gyűjtés

A Pannon Egyetem magyar alapszakos hallgatóinak körében mindhárom évfolyamon eredményesnek mondható a kutatás. Fontos elkülöníteni az évfolyamokat, hiszen az első évesek éppen csak elkezdték az egyetemet, míg a harmadévesek már a záróvizsga, és így a diplomaszerezés közelében járnak már. Más szinten állnak tanulmányaikban, így másképpen is közelítik meg az adott kérdést.

Harminchat **elsőéves** töltötte ki a kérdőívet. Mint minden egyetemen, itt is különböző településekről érkeztek a hallgatók (a legtöbben Zala, Győr-Moson-Sopron és Veszprém megyéből), ez kihat előtanulmányaikra is. Tizenkilenc fő nagyon ügyel helyesírására hivatalos levelezésekben, még helyesírási szótárt is használnak, húszan magánlevelezésük folyamán is odafigyelnek erre a tényezőre. Ebből adódóan elmondható, hogy az internetes közösségi portálokon ehhez tartják magukat, ugyanis szintén tizenkilencen ugyanannyira figyelnek ott is helyesírásukra, mint egyébként, és harminchárom hallgató zavarónak tartja, ha ismerősei hibákkal teli üzeneteket tesznek közzé. Huszonkét fő nehéznek, de átláthatónak ítéli meg a magyar nyelv helyesírását. A hagyományos írásmódot a többség kultúránk fontos részének tartja, de egy fő kivételével senki sem tudná megszokni, ha eltörölnék ezeket az elemeket. Úgy érzik, hogy az oktatás területén, inkább csak az általános iskolában kap elég teret ez a kérdés, az elsajátítás időszakát is az általános iskola alsó- és felső tagozatára teszik. Szerintük tizennégy év felett csak akkor fejleszthető a helyesírási készség, ha a megfelelő alapokkal rendelkezik a tanuló. Tizenhat fő szerint az elsajátításnak 11 és 14 év között be kell fejeződnie. A legnehezebbnek ők is a *j* és *ly* problémáját látják, valamint a hagyományos írásmódot. Ezenkívül többször említették a földrajzi nevek írásmódját, valamint az egybe- és különírás szabálya. A helyesírási teszt legrosszabb eredménye négy pont lett, a legjobb nyolc, átlaguk 6,55.

A **második évfolyamról** 10 fő válaszolt. Figyelnek helyesírásukra, de nem annyira, mint az elsősök. Őket is zavarja, ha ismerőseik hibás üzeneteket írnak ki a közösségi oldalakra. A nehézségről és az oktatásban lévő szerepéről véleményük egyezik az elsőévesekével. A tizennégy év felettiek készségfejlesztéséről megoszlanak a vélemények: a válaszadók fele szerint lehetséges, másik fele szerint csak akkor, ha a megfelelő alapokkal rendelkezik a gyerek. Arra, a kérdésre, hogy mikorra kell teljesen tisztában lenni a helyesírással, szintén eltérő válaszok érkeztek, de a válaszadók fele

szerint ez 15 és 18 év közé tehető. Legnehezebbnek az egybe- és különírás kérdését érzik. Hárman egyáltalán nem tartanak semmit nehéznek a helyesírásban. A helyesírási feladatsorban volt hibátlan is, és a legkisebb pontszám is a hat volt, átlaguk 7,1 lett.

A **harmadik**, tehát a végzős **évfolyamon** tizenhatan adtak választ. Válaszaik alapján úgyelnek a helyesírásukra, bár a közösségi portálokon csak az alapvető hibákat kerülük el. Tizenhárom fő a kultúra alapvető részének tekinti a hagyományos írásmódot, de a többiek sem szokták meg, ha eltörölnék ezeket az elemeket. Szerintük is csak az általános iskolában kap elég szerepet a helyesírás. Szerintük a legjobban felső tagozatos korban lehet birtokba venni a helyesírási készséget. A tizennégy év feletti elsajátításról ugyanúgy megoszlik a véleményük, mint a másodéveseknek. A legnehezebbnek azt tartják, hogy a szabályok alól rengeteg a kivétel, és ezeket egyesével külön kell megtanulni, az adott szabálytól függetlenül. Emellett nehéznek tartják a földrajzi nevek helyesírását, és azoknak *-i* melléknévképzővel való ellátását. A helyesírási feladatsor átlaga 6,75 lett; hibátlan teszt mellett hárompontos is előfordult.

Érdekes eredményt mutat a tanult idegen nyelvek helyesírásával való összevetés is. Az elsősök közül tizenhárom fő szerint sokkal könnyebb az idegen nyelv helyesírása, tizenegyen nem látnak különbséget, szintén tizenegyen a saját anyanyelvüket gondolják könnyebbnek. A másodévesek közül öten az idegen nyelv helyesírását érzik egyszerűbbnek, négyen a magyar nyelvét, egy fő nem talál különbséget. A harmadévesek körében egyértelműbb az arány: tizenegyen az idegen nyelv helyesírását tartja kézenfekvőbbnek, és csak egy fő az anyanyelvét. Négyen nem tudtak különbséget tenni. Ilyen szempontból nehéznek tekintik helyesírásunkat a magyar szakosok is.

Összességében elmondható, hogy az egyetemisták attitűdje kedvezőnek tekinthető, de nem feltétlenül kiemelkedő az előzőekhez képest. A helyesírási tesztek átlagai viszont sokkal jobbak, mint a várpalotai próbagyűjtésen (15–20 évesek), vagy a veszprémi gyűjtésen (15–20 és 21–30 évesek). Ezeken ugyanis az átlag hat pont alatt maradt, míg a magyar szakosok körében fölötte volt.

Összegzés

A magyar helyesírást áttekintve láthattuk, hogy helyesírásunkra a társadalom is hatással volt, alakításában szerepet játszottak a különféle felekezetek is: a katolikus és protestáns helyesírást a nyomdák segítségével terjesztették, majd létrejött ezeknek a keveréke, és ebből egy újabb helyesírás. Ezek a folyamatok ma is lejátszódnak, bár közvetettebb módon: az elektronikus üzenetek sajátja, hogy a beszélt nyelv jellemzőit hordozzák, és rövidítéseket alkalmaznak, ezek a jelenségek pedig egyre szélesebb körben terjednek el.

Hosszadalmas az akadémiai helyesírás tizenkettedik kiadásának előkészítése is. Számptalan internetes portálon olvasható az a felvetés, hogy talán közneveinkben nem marad meg az *ly*, ugyanarra a sorsra jut, mint a *cz* betűkapcsolat. De miért érezhetik úgy, hogy erre a lépésre szükség van? Szerettem volna a téma feldolgozása során megtudni, hogy tényleg ennyire rosszálló megítélése lenne a helyesírásnak a társadalomban, és az is érdekelt, hogy mennyire ragaszkodnak az emberek ehhez az eleméhez a magyar nyelvnek. Miután a kérdőíveket kitöltők többsége úgy válaszolt, hogy fontosnak tartja a hagyományos írásmódot, így feltehetően az *ly* betűkapcsolat megtartását, ebből a szemszögből megközelítve nem tartanám feltétlenül jónak, ha az új szabályzat radikális lépésként eltörölné azt.

Dolgozatomból kiderül, hogy a helyesírás ma is fontos szerepet játszik az emberek életében, igyekeznek elegendő figyelmet szentelni neki. A helyesírás megítélését kedvezőnek tartom a válaszok alapján: hiába tartják nehéznek, látják benne a logikát, a szabályok egymásra épülését; presztízst tulajdonítanak neki. Kevesen voltak azok, akik úgy gondolták, hogy az internetes környezet kevésbé kívánja meg a helyesírás pontos használatát.

Az új közegek, mint az internet és SMS inkább a fiatalok helyesírására gyakorolnak nagyobb hatást, az idősebbek a megtanultakat ott is próbálják alkalmazni. VESZELSZKI ÁGNES egy tanulmányában az írásjelek és szimbólumok megjelenési formáit vizsgálva megállapította, hogy nemcsak egyszerűsítene a fiatalok, hanem halmozza is a jeleket az intenzitás kifejezése érdekében. Az írásjelek ezáltal másodlagos funkciót is kapnak ezekben a szövegekben. Az ilyen változások VESZELSZKI szerint akár a hagyománytisztelőbb, írott nyelvbe is beszűrődhetnek (VESZELSZKI, 2005: 113.). Az ilyen módosulások – véleményem szerint – egyéniek, mindenki saját szokásai szerint

alkalmazza őket, nem látok semmi szabályszerűséget ebben a jelenségben így nem hinném, hogy magára a helyesírásra bármilyen hatással lenne.

Lehet-e bármilyen konkrét megállapítást tenni a hétköznapi emberek attitűdjéről, ha a nyelvészeket is megosztja a helyesírás kérdése? Találkozhatunk olyan személlyel, aki túl merevnek, néhol logikátlannak tartja azt. A válaszadóim ellenben átláthatónak ítélik meg. Lehetséges-e, hogy a szabályozás olyan elemeket tartalmaz, amelyek a nyelvészethez kevésbé értők számára logikus, de a nyelvet vizsgálóknak már kevésbé? Megoldást jelenthet majd a készülő 12. kiadás, hiszen a most érvényben lévő szabályzatot 1984-ben adták ki. Habár a 10. és 11. kiadás között is évtizedek teltek el, 1984. óta olyan technikai újítások történtek, és az angol nyelv olyan hatással volt a magyarra is, hogy szükségessé vált az új kiadás létrehozása. A kérdés csak az lesz, hogy az elégedett emberek is szükségét érzik-e ennek az újításnak, és megtartja-e a magyar helyesírás azt a tulajdonságát, amely a kérdőívemben úgy szerepelt, hogy: „Nehéz, de átlátható.”. Ez a válasz érkezett a legtöbb embertől a nehézséget illetően.

A helyesírásnak az oktatásban betöltött szerepe megosztotta az emberek véleményét. A válaszadók mindannyian úgy érzik, az általános iskola alatt elegendő figyelmet szentelnek a helyesírási készség elsajátítására. A középiskolai időszakra nézve ezt már nem mindannyian tartják ugyanígy.

Ebből a képből látható, hogy nemcsak kedvező megítélésűnek, hanem a tanulmányok szerves részének tekintik a válaszadók a magyar nyelv helyesírását. Ez az eredmény figyelemre méltó annak a ténynek a tükrében, hogy mennyi olyan hírről hallani, hogy a mai fiatalok helyesírása hanyatló tendenciát mutat. Valószínűleg ezek a fiatalok olyanok, mint a várpalotai és veszprémi válaszadó tinédzserek: úgy érzik, rendelkeznek elegendő ismerettel, nem tartják nehéznek a helyesírás elsajátítását. Csak a gyakorlat cáfolhat rá erre, hiszen nulla pontos helyesírási tesztek is születtek. Az attitűd tehát nem az elsajátítás sikerességén múlik, hanem azon, milyennek ítéljük meg saját magunk a készségeinket, képességeinket.

Az eredményekből kiindulva lehetőség adódhat arra is, hogy akár a helyesírás-tanításban új szemlélet alakuljon ki. Leszűrhető, hogy a diákok úgy érzik, elegendő ismerettel rendelkeznek, tehát az elmélettel nincsen problémájuk. Sajnos, az elméletet nem képesek a gyakorlatban alkalmazni, a szabályokat nem tudják a példákban felismerni. Ebből kifolyólag sokkal gyakorlatorientáltabb oktatásra lenne szükség. Erről beszél korábban említett tanulmányában BOZSIK GABRIELLA is (BOZSIK 2008b:163–175).

További lehetősége lenne a kutatásnak, ha több településen, városokban és falvakban felmérnénk a nyelvhasználók attitűdjét a helyesírásról, mindezeket kidolgozottabb helyesírási tesztekkel kísérve, így a pedagógusoknak is támpontot lehetne adni arról, mire lenne érdemes nagyobb hangsúlyt fektetni. Ha készülne ilyen kutatás az AkH. 12. kiadása előtt, a szerkesztőknek is ajánlhatnánk, hogy figyelembe vehessék a társadalom véleményét is az új szabályzat készítése során.

Szakirodalmi jegyzék

AkH. = *A magyar helyesírás szabályai*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 1984.
(Példaanyagában átdolgozott 1994.)

BALÁZS GÉZA 2000. SMS-helyesírás. In: BALÁZS GÉZA: *Nyelvünkben a világ*. Ister Kiadó. Budapest. 2002: 170–171.

BALÁZS GÉZA 2005. „*A magyar nyelv előmozdításáról...*” (Vitairat a nyelvművelésért). Akadémiai Kiadó. Budapest. 2005: 37–39.

BALÁZS GÉZA 2007. Hatalom és helyesírás. *Magyar Nyelvőr* 131: 402–412.

BOZSIK GABRIELLA 2008a. szerk. *Két évtized a helyesírásért*. EKF Líceum Kiadó. Eger

BOZSIK GABRIELLA, 2008b. Módszertani javaslatok néhány tulajdonnévfajta helyesírásának tanításához. In: BOZSIK szerk. 2008a: 163–175.

DOBSONYI SÁNDOR 2008. A tulajdonnevek helyesírásának néhány kérdése a szabályzatterv tükrében. *Magyar Nyelvőr* 132: 417–426.

FERCSIK ERZSÉBET 1997. Kicsi hiba nem nagy baj. A helyesírási hibák és a nyelvi norma. In: FERCSIK ERZSÉBET – T. SOMOGYI MAGDA: *Oktatási tapasztalatok– kutatási eredmények*. Korona Nova Kiadó. Budapest. 1997: 33–35.

FERCSIK ERZSÉBET: A tulajdonnevek helyesírásáról. In: BOZSIK szerk. 2008a: 57–66.

KESZLER BORBÁLA 2004. *Írásjeltan*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 2004.

KESZLER BORBÁLA 2008. Csak a helyesírás problémája az írásjelhasználat? In: BOZSIK szerk. 2008a: 67–89.

KISS JENŐ 1995. *Társadalom és nyelvhasználat (Szociolingvisztikai alapfogalmak)*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 1995.

KISS JENŐ 2001. *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó, Budapest. 2001.

KOROMPAY KLÁRA 2005. Helyesírás-történet. In: KISS JENŐ– PUSZTAI FERENC (szerk.): *Magyar nyelvtörténet*. Osiris Kiadó. Budapest. 2005: 101–105., 281–300., 579–595., 695–709., 781–788.

KNIEZSA ISTVÁN 1952. *A magyar helyesírás története*. Tankönyvkiadó. Budapest

LACZKÓ KRISZTINA 2008. Gondolatok a magyar helyesírásról egy új kézikönyv kapcsán I. In: BOZSIK szerk. 2008a: 90–96.

SZEMERE GYULA 1974. *Az akadémiai helyesírás története (1832–1954)*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 1974.

SZŐKE PÉTERNÉ – SZŐKE PÉTER 1987. Helyes írás – vagy helyesírás tíz körömmel. *Magyar Nyelvőr* 111: 257–275.

VESZELSZKI ÁGNES 2005: Írásjelek és szimbólumok az SMS-ekben. *Magyar Nyelvőr* 129: 111–116.

WARDHAUGH, RONALD 1995. *Szociolingvisztika*. Osiris – Századvég. Budapest. 1995

ZIMÁNYI ÁRPÁD 2008. A magyar helyesírás szabályzatának változásairól. *Magyar Nyelvőr* 132: 402–407.

Internetes források

ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES 2008. *A helyesírási kultúra fejlesztésének régi-új technikái* <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=109>, letöltve: 2011. március 5.

ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES 2010. *A magyar helyesírás vizuális rendszere* <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=286>, letöltve: 2011. március 5.

Mellékletek

1. számú melléklet: Kérdőív

Kérdőív helyesírási attitűdvizsgálathoz (Veszprém/Várpalota)

Kérem, jelölje az Önre vonatkozó adatokat!

I. Életkor

1. 10–14 2. 15–20 3. 21–30 4. 31–40 5. 41–50 6.
51–60 7. 60 felett

II. Neme: 1. férfi 2. nő

III. Iskolai végzettsége

1. tanuló: a. általános iskola b. gimnázium c. szakiskola d. szakközépiskola
2. egyetemi hallgató: a. gimnáziumi végzettség b. szakközépiskolai
végzettség
3. szakiskolai
4. szakközépiskola
5. érettségi
6. főiskolai diploma
7. egyetemi diploma

IV. Milyen idegen nyelveken beszél? (Többet is jelölhet, az egyéb esetén nevezze is meg!)

1. angol 2. német 3. francia 4. orosz 5. olasz 6.
spanyol 7. egyéb:

A következő kérdések a helyesírással lesznek kapcsolatban! Kérem, jelölje azt, amely az Ön véleményét tükrözi, ill. 1–2 mondatban meg is indokolhatja azt!

- I. Mennyire figyel helyesírására hivatalos levelezései során?

- a. Mindig átnézem, akár helyesírási szótár segítségével.
- b. Próbálok rá figyelni, de saját tudásomra támaszkodom.
- c. Nem figyelek rá, de kerülöm a nagyobb hibákat.
- d. Nem fordítok rá semmilyen figyelmet.
- e. Nem folytatok hivatalos levelezést.

II. Mennyi figyelmet fordít a helyesírásra a magánleveleiben?

- a. Nagy figyelmet fordítok rá.
- b. Figyelek rá, de az apró hibák nem zavarnek.
- c. Magánlevelekben nem figyelek rá.
- d. Nem zavarnek a hibák a magánlevelekben.

III. Mennyire ügyel helyesírására a közösségi portálokon (pl. Iwiw, Facebook stb.)?

- a. Semennyire.
- b. Az alapvető hibákat kerülöm, de nem tartok be minden szabályt.
- c. Ugyanannyira figyelek rá, mint egyébként.
- d. Nem látogatok ilyen weboldalat.

IV. Zavarja-e, ha ezeken a portálokon ismerősei jelentős helyesírási hibákkal teli üzeneteket tesznek közzé?

- a. Igen.
- b. Nem tartom ezt fontosnak.
- c. Nem zavar, ilyen helyeken nem figyelem.

V. Ön szerint mekkora a jelentősége a helyesírásnak napjainkban?

- a. Még mindig fontos.
- b. Hivatalos levelekben, iratokban fontos, de egyébként lehet hibázni.
- c. Ma már mindent kijavítanak a szövegszerkesztő programok.

- VI. Mennyire tartja nehéznek a magyar helyesírást?
- Elég nehéz, de átlátható.
 - Nem nehéz, mindenre vannak szabályai, és könnyű ezeket megjegyezni.
 - Nagyon nehéz.
- VII. Fontosnak tartja-e, hogy helyesírásunkban megmaradjon a hagyományos írásmód (pl. *ly* betű, *y*-ra végződő nevek)?
- Igen, mert ez része a kultúránknak.
 - Nem, mert csak megnehezítik ezek az elemek a helyesírásunkat.
 - Nem fontos számomra, de nehezen szoknám meg, ha eltörölnék.
- VIII. Ön szerint elég nagy hangsúlyt kap az oktatás során a helyesírás?
- Igen, az általános iskolától a középiskola végéig.
 - Az általános iskolában igen, a középiskolában kevésbé.
 - Sajnos sehol nem fordítanak rá elég figyelmet.
- IX. Ön szerint egyszerűbb-e az Ön által tanult idegen nyelv helyesírása a magyarnál?
- Igen, sokkal.
 - Nem érzek különbséget
 - Nem, saját anyanyelvemé egyszerűbb számomra.
- X. Ön szerint melyik életkorban sajátítható el a legjobban a helyesírási készség?
- Általános iskola alsó tagozata (6–10 év)
 - Általános iskola felső tagozata (10–15 év)
 - Középfokú oktatás során (15–19 év)
 - Kora felnőttkorban (19–25 év)

- e. 25–40 év
- f. 40 év felett

XI. Ön szerint hány éves kortól várható el, hogy valaki teljesen tisztában legyen a helyesírással, és alkalmazza is ismereteit?

.....évtől

XII. Ön szerint 14 év felett fejleszthető-e még a helyesírás?

- a. Persze, ilyenkor még lehet.
- b. Csak bizonyos mértékig, ha az alapokkal tisztában van a gyerek.
- c. Sajnos már nem, előbb kell fejleszteni.

XIII. Kérem, fejtse ki véleményét, mit tart nehéznek helyesírásunkban! (3–4 mondatban)

Végül három helyesírási feladat következik!

Melyik a kakukktójás (azaz a hibás alak)? Kérem, jelölje aláhúzással!

- a. lyuk, pehely, kehely, muszály, gólya

- b. gyűrű, gyűszű, ürű
- c. forró, olló, mottó, annó, korsó
- d. kinnt, benn, fenn, lent
- e. higyj, hagyj, adj

Hogyan írná a következő mondatot (elektronikus) levelében?

- a. Szia Anna!
- b. Szia! Anna!
- c. Szia, Anna!

Melyik mondatban helyesek a kitett írásjelek?

- a. Kivennél nekem a szekrényből két tányért, ha megkérlek?!
- b. Kivennél nekem a szekrényből két tányért, ha megkérlek?
- c. Kivennél nekem a szekrényből két tányért ha megkérlek?

Köszönöm segítségét és közreműködését!

2. számú melléklet: A kérdőívben szereplő adatok táblázatos feldolgozása

Várpalota	(10–14 év)					
	a	b	c	d	e	f
1	2	8	0	0	3	-
2	7	5	1	0	-	-
3	0	6	7	0	-	-
4	5	5	3	-	-	-
5	8	4	1	-	-	-
6	9	4	0	-	-	-
7	11	2	0	-	-	-
8	11	2	0	-	-	-
9	1	7	5	-	-	-
10	8	4	1	0	0	0
12	6	7	0	-	-	-

Várpalota	(15–20 év)					
	a	b	c	d	e	f
1	7	40	4	0	9	-
2	23	32	2	3	-	-
3	7	29	22	2	-	-
4	26	16	18	-	-	-
5	27	27	6	-	-	-
6	38	19	3	-	-	-
7	48	4	8	-	-	-
8	38	18	4	-	-	-
9	11	27	21	(nincs	válasz:	1)
10	25	25	4	4	1	1
12	25	30	4	(nincs	válasz:	1)

Veszprém (10–14 év)						
	a	b	c	d	e	f
1	0	2	0	0	2	-
2	2	2	0	0	-	-
3	0	1	1	2	-	-
4	0	0	2	-	-	-
5	2	2	0	-	-	-
6	3	1	0	-	-	-
7	4	0	0	-	-	-
8	2	1	0	(nincs	válasz:	1)
9	0	4	0	-	-	-
10	2	2	0	0	0	0
12	2	2	0	-	-	-

Veszprém (15–20 év)						
	a	b	c	d	e	f
1	3	6	0	0	2	-
2	3	6	1	1	-	-
3	2	7	2	0	-	-
4	5	3	3	-	-	-
5	7	4	0	-	-	-
6	6	5	0	-	-	-
7	10	0	1	-	-	-
8	6	5	0	-	-	-
9	6	3	2	-	-	-
10	9	1	1	0	0	0
12	4	7	0	-	-	-

Veszprém (21–30 év)						
	a	b	c	d	e	f
1	5	4	1	0	0	-
2	10	0	0	0	-	-
3	0	1	8	1	-	-
4	7	2	1	-	-	-
5	7	2	1	-	-	-
6	5	4	1	-	-	-
7	6	1	3	-	-	-
8	2	7	1	-	-	-
9	0	7	3	-	-	-
10	5	5	0	0	0	0
12	4	6	0	-	-	-

Veszprém (31–40 év)						
	a	b	c	d	e	f
1	5	9	0	0	1	-
2	11	4	0	0	-	-
3	0	3	8	4	-	-
4	9	2	0	-	-	-
5	13	2	0	-	-	-
6	12	3	0	-	-	-
7	13	0	2	-	-	-
8	6	9	0	-	-	-
9	3	5	1	(6 fő	nem	tanult)
10	13	2	0	0	0	0
12	9	6	0	-	-	-

Veszprém (41–50 év)						
	a	b	c	d	e	f
1	10	5	0	0	0	-
2	12	3	0	0	-	-
3	0	0	12	3	-	-
4	11	1	0	-	-	-
5	15	0	0	-	-	-
6	12	3	0	-	-	-
7	13	1	1	-	-	-
8	8	6	1	-	-	-
9	2	4	2	(7 fő	nem	tanult)
10	11	3	(nincs	válasz:	1 fő)	-
12	10	5	0	-	-	-

Veszprém (51–60 év)						
	a	b	c	d	e	f
1	3	7	2	0	2	-
2	8	5	1	0	-	-
3	0	3	7	4	-	-
4	8	1	0	(nincs	válasz:	1 fő)
5	10	2	2	-	-	-
6	9	2	2	(nincs	válasz:	1 fő)
7	14	0	0	-	-	-
8	5	6	3	-	-	-
9	2	0	2	(10 fő	nem	tanult)
10	11	2	1	0	0	0
12	9	4	1	-	-	-

Veszprém	Diplomás	végzettség				
	a	b	c	d	e	f
1	9	4	0	0	1	-
2	12	2	0	0	-	-
3	0	1	8	5	-	-
4	8	0	1	-	-	-
5	14	0	0	-	-	-
6	10	4	0	-	-	-
7	13	1	0	-	-	-
8	6	6	2	-	-	-
9	4	4	3	(3 fő	nem	tanult)
10	11	1	1	0	0	0
12	10	4	0	-	-	-

Veszprém	Szakiskolai					
	végzettség					
	a	b	c	d	e	f
1	1	4	1	0	2	-
2	2	6	0	0	-	-
3	0	2	3	3	-	-
4	4	1	0	-	-	-
5	7	0	1	-	-	-
6	4	3	1	-	-	-
7	6	0	2	-	-	-
8	3	4	1	-	-	-
9	1	0	0	(7 fő	nem	tanult)
10	7	1	0	0	0	0
12	3	4	1	-	-	-

Veszprém	Szakközépiskolai végzettség					
	a	b	c	d	e	f
1	7	6	1	0	0	-
2	11	2	1	0	-	-
3	0	2	11	1	-	-
4	12	1	0	-	-	-
5	11	3	0	-	-	-
6	11	2	1	-	-	-
7	13	0	1	-	-	-
8	5	9	0	-	-	-
9	2	5	3	(4 fő	nem	tanult)
10	10	4	0	0	0	0
12	8	6	0	-	-	-

Veszprém	Érettségi	végzettséggel				
	a	b	c	d	e	f
1	9	12	0	0	0	-
2	19	2	0	0	-	-
3	0	3	16	2	-	-
4	13	5	0	(nincs	válasz:	1 fő)
5	16	2	3	-	-	-
6	15	5	0	(nincs	válasz:	1 fő)
7	17	1	3	-	-	-
8	8	11	2	-	-	-
9	2	7	3	(9 fő	nem	tanult)
10	14	7	0	0	0	0
12	10	11	0	-	-	-

Veszprém	Nők (49 fő)					
	a	b	c	d	e	f
1	27	17	0	0	5	-
2	36	11	1	1	-	-
3	2	12	28	7	-	-
4	30	7	5	-	-	-
5	38	9	2	-	-	-
6	35	13	1	-	-	-
7	43	2	4	-	-	-
8	21	23	4	(nincs	válasz:	1 fő)
9	12	17	7	(13 fő	nem	tanult)
10	36	10	2	(nincs	válasz:	1 fő)
12	20	29	0	-	-	-

Veszprém	Férfiak (24 fő)					
	a	b	c	d	e	f
1	2	17	3	0	2	-
2	13	9	2	0	-	-
3	0	4	13	7	-	-
4	12	3	1	(nincs	válasz:	1 fő)
5	19	3	2	-	-	-
6	15	7	1	(nincs	válasz:	1 fő)
7	21	0	3	-	-	-
8	10	13	1	-	-	-
9	2	6	4	(12 fő	nem	tanult)
10	17	6	1	0	0	0
12	16	7	1	-	-	-

Pannon	Egyetem	Magyar	szak	I.évfolyam		
	a	b	c	d	e	f
1	19	14	0	0	3	-
2	20	15	1	0	-	-
3	1	16	19	0	-	-
4	33	2	1	-	-	-
5	22	8	6	-	-	-
6	22	12	2	-	-	-
7	27	1	8	-	-	-
8	7	23	6	-	-	-
9	13	11	11	-	-	-
10	19	15	2	0	0	0
12	15	21	0	-	-	-

Pannon	Egyetem	Magyar	szak	II.évfolyam		
	a	b	c	d	e	f
1	6	4	0	0	0	-
2	4	6	0	0	-	-
3	0	3	7	0	-	-
4	9	1	0	-	-	-
5	4	4	2	-	-	-
6	9	1	0	-	-	-
7	7	0	3	-	-	-
8	0	9	1	-	-	-
9	5	1	4	-	-	-
10	6	4	0	0	0	0
12	5	5	0	-	-	-

Pannon	Egyetem	Magyar	szak	III.évfolyam		
	a	b	c	d	e	f
1	13	3	0	0	0	-
2	9	7	0	0	-	-
3	0	10	6	0	-	-
4	14	1	1	-	-	-
5	9	5	2	-	-	-
6	13	3	0	-	-	-
7	13	0	3	-	-	-
8	3	10	3	-	-	-
9	11	4	1	-	-	-
10	5	11	0	0	0	0
12	8	8	0	-	-	-